

RECENZJE

50th International Eucharistic Congress 2012. *Proceedings of the International Symposium of Theology: The Ecclesiology of Communion Fifty Years after the Opening of Vatican II.*, Dublin: Veritas Publications 2013, ss. 1024.

Mijające 50-lecie otwarcia *Vaticanum II* zaznaczyło się w życiu Kościoła na wiele sposobów, a zwłaszcza przez ogłoszenie przez Benedykta XVI Roku Wiary. Szczególnym akcentem był również kolejny, już 50. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, który odbył się w Dublinie w czerwcu 2012 r. Kongres poprzedziło międzynarodowe sympozjum teologiczne, które miało miejsce w St. Patrick's College w irlandzkim Maynooth w dniach 6-9 czerwca 2012 r. Tematem wiodącym sympozjum była refleksja nad eklezjologią *communio* w 50 lat po rozpoczęciu *Vaticanum II*. Recenzowany tutaj bardzo obszerny tom jest zbiorem materiałów z tego sympozjum, bardzo starannie wydanym przez prestiżowe irlandzkie wydawnictwo Veritas.

Eklezjologia *communio* to wiodąca koncepcja eklezjologiczna obecna w dokumentach soborowych, która nadała swoisty kształt zarówno autorefleksji Kościoła nad własną tajemnicą w świetle tajemnicy komunii Trójjedynego Boga, a zarazem wskazała na istotne rysy relacji Kościoła do świata, do którego Kościół został posłany przez swego Boskiego Założyciela. Irlandzkie sympozjum postawiło sobie za cel zbadanie *status quaestionis* eklezjologii komunijnej w pięć dziesięcioleci po Soborze, jak zaznaczył H.G. Connolly, prezydent St. Patrick's College (s. 16-17). Stąd kard. M. Ouellet, jako papieski legat na kongres i autor wprowadzającego referatu, przedstawił istotę komunijnej wizji Kościoła na bazie ostatnich 50. lat (s. 30-51). To interesujące i twórcze ujęcie zagadnienia, które zarazem rysuje możliwe przyszłe kierunki rozwoju tej refleksji teologicznej, jak np. uwzględnienie perspektywy obłubieńczej, maryjnej czy jej związków z charyzmatami. Eklezjologia komunii już „ożywiła Kościół *ad intra* oraz zwielokrotniła jego ekumeniczne i misyjne otwarcie *ad extra*”, a zarazem nadal potrzebuje „głębszej refleksji teologicznej i wdrożenia pastoralnego” (s. 47). Wydaje się również, że organizatorzy sympozjum i redak-

torzy tego tomu uznali (słusznie!), że umiejscowienie sympozjum i kongresu w Irlandii to okazja, by przypomnieć i docenić wieloraki wkład chrześcijaństwa irlandzkiego w dzieje i teologię Kościoła powszechnego. Stąd kilka referatów, które ukazały, dla przykładu, eklezjologię zawartą w celtyckiej Księdze z Kells z VIII w., irlandzką teologię i pobożność eucharystyczną późnego średniowiecza czy tematykę eucharystyczną w dawnej i nowszej sztuce irlandzkiej (por. s. 52-83).

Analizowany tom zachował w swej strukturze wierność sympozjalnej chronologii, a zarazem dzieli się na dwie duże części – najpierw są to wszystkie referaty głównych prelegentów, a potem wystąpienia kilkunastu początkujących naukowców, których zaproszono do dyskusji. Pierwszy dzień obrad koncentrował się wokół „źródeł i dróg komunii”, a łącznie wystąpiło wtedy 20 mówców z różnych stron świata. Przykładowo warto wskazać na wykład o patrystycznych intuicjach *communio* (F. Clancy z Dublina, s. 192-222), o antropologicznych korzeniach *communio* (P. O’Callaghan z Rzymu, s. 287-301), o Eucharystii jako „sercu kosmosu” (B. Purcell z Sydney, s. 250-265), o implikacjach komunijnych dla gospodarki (S. Zamagni z Bolonii, s. 415-445). Te i pozostałe wystąpienia dały zróżnicowane i bogate spojrzenie na rzeczywistość komunii w jej eklezjologicznym kontekście, nie zamykając się wcale w granicach Kościoła. Niekiedy naukowej prezentacji towarzyszyło nadzwyczajne zaangażowanie emocjonalne, płynące z żywej wiary i zaangażowania, jak w przypadku Nigeryjki T. Okure, która na bazie biblijnej mówiła o chrystocentryzmie Eucharystii i konieczności świadectwa takiej eucharystycznej wiary w codziennym życiu. Właśnie Eucharystia jest dla każdego chrześcijanina „życiodajnym pokarmem” i tylko ona pozwala wierzącemu w Chrystusa „żyć życiem w Jezusie karmiąc się Nim na wzór krzewu winnego i latorośli czy ciała i jego członków” (s. 111).

Również tego dnia na sympozjum zabrzmiał polski akcent w referacie o eklezjologii komunijnej u Jana Pawła II (s. 302-325). Przedstawił go ks. Sławomir Nowosad z KUL-u, który swoją refleksję oparł szczególnie na cyklu dość rzadko analizowanych posynodalnych adhortacji papieskich, które powstawały po kolejnych synodach biskupów dla poszczególnych kontynentów. Okazuje się, że tam właśnie odnaleźć można niezwykle bogactwo tematyki

powszechnej *communio ecclesialis*, widzianej w zróżnicowanym kontekście kulturowym i historycznym. Pozwoliło to ukazać istotę i aspekty tej *communio*, a następnie jej wielorakie owoce, jak głębokie zrozumienie własnej tożsamości ludzkiej i chrześcijańskiej, dowartościowanie rzeczywistości stworzonego świata, umocnienie zadania ewangelizacyjnego i powołania misyjnego, ewangelizowanie wszystkich kultur w duchu powszechnego braterstwa i szerzenie duchowości komunii. Dzięki temu udało się mocno docenić uniwersalność idei komunijnej, skoro „dar komunii z Bogiem” chrześcijanie mają dzielić ze wszystkim ludźmi, gdyż „wszyscy zostali dotknięci przez Boga i stali się w ten sposób wrażliwi na tajemnicę *communio* ofiarowanej wszystkim w Chrystusie” (s. 320; por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Oceania*, nr 7).

Kolejny dzień sympozjum miał nachylenie wyraźnie ekumeniczne, czemu wyraz dali zaproszeni goście pochodzący z różnych tradycji chrześcijańskich. Wstępny referat wygłosił kard. K. Koch, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, który przedstawił ekumeniczne ujęcie relacji Eucharystii i komunii eklezjalnej (s. 488-501). Wskazał, że zwłaszcza wzajemna relacja chrztu i Eucharystii precyzyjnie pokazuje, gdzie znajduje się współczesny ekumenizm – „pomiędzy podstawową komunią sakramentalnych więzów chrztu z jednej strony, a jeszcze niemożliwą pełną komunią w Eucharystii z drugiej strony” (s. 499). Różne ekumeniczne aspekty komunijnej koncepcji Kościoła omawiali kolejni referenci, wychodząc z własnych kościelnych punktów widzenia. Byli wśród nich anglikanin N. Sogovsky z Liverpoolu (s. 502-516), kalwinistka J. Canlis z Aberdeen (s. 517-529), metodysta G. Wainwright z amerykańskiego Durham w Płn. Karolinie (s. 530-558) oraz prawosławny Metropolita Francji Emmanuel (s. 559-571). W bardzo przekonujący sposób ten ostatni uwypuklił mistyczne aspekty *communio*, gdzie chodzi o ascezę, o moc Imienia Jezus oraz „spełnienie się komunii w ciszy” – wtedy „sam *Logos* przekracza słowa [ludzkiej] modlitwy”, a „dialog i komunია zostają przemienione w «czystą modlitwę»” (s. 569).

Ostatni dzień sympozjum zwrócił się niejako na zewnątrz i zarazem ku przyszłości, poszukując dróg spotkania i współdziałania komunii i misji. Wśród prelegentów tego dnia był kard. O. A. Rodriguez Maradiaga z Hondurasu, który ukazał, jak Eu-

charystia (a więc i komunია) jest punktem kulminacyjnym misji (s. 383-613). Objawia się to w pełni w „celebracji eucharystycznej jako nowość życia i misji we wszystkich wymiarach egzystencji osobistej i społecznej” (s. 584). Podobnie tłumaczył M. McCabe z Nairobi, który w misji upatrywał „spełnienia Eucharystii” (s. 574-582). Ponieważ Chrystus żył, umarł i zmartwychwstał, by ustanowić królestwo Boże na ziemi, „cała misja [pełniona] w imię Jezusa ukierunkowana jest na całkowitą przemianę świata, w którym żyjemy” (s. 581). Perspektywę azjatycką jedności misji i ewangelizacji ukazał pochodzący z Indii T. Mascarenhas, członek Papieskiej Rady ds. Kultury (s. 614-623). Przywołując wielokrotnie adhortację *Ecclesia in Asia* Jana Pawła II, podkreślał zwłaszcza znaczenie dialogu na kontynencie azjatyckim: ponieważ „Eucharystia jest wielkim dialogiem miłości między Bogiem a Jego ludem”, konieczny jest „dialog z azjatyckimi kulturami, dialog z azjatyckimi religiami i dialog z ubogimi” (s. 621). Na współczesny kontekst zsekularyzowanych kultur zwrócił uwagę J. Geldhof z Leuven (s. 624-641). Dokonawszy krótkiej analizy nowożytnej sekularyzacji i trudnej relacji Kościoła z taką kulturą, wskazał na możliwe drogi ponownego odkrycia znaczenia Eucharystii w głęboko świeckiej kulturze: „nadszedł czas przesunięcia uwagi teologicznej z «sakramentalnego minimalizmu» do «liturgicznego maksymalizmu»”, a więc ku *leitourgia* w najprawdziwszym sensie tego słowa: jako dzieła ludu Boga, tak, ale również dzieła Boga *dla* swego ludu” (s. 636).

Druga część analizowanego tomu zawiera wygłoszone w Maynooth referaty młodych i ambitnych (głównie) teologów (s. 648-1024). Pochodzili oni z różnych krajów europejskich i amerykańskich, a tematyka ich referatów ogniskowała się wokół kilku zagadnień: eklezjologia komunii u J. Ratzingera/Benedykta XVI, dzisiejsza ewangelizacja, maryjny profil Kościoła, liturgia, aspekty sakramentalne i hierarchiczne eklezjologii komunii czy muzykologia a komunია. Te referaty to interesujące efekty wysiłku badawczego młodych ludzi, zdobywających dojrzałość naukową na różnych europejskich i amerykańskich uniwersytetach i poszukujących głębszego zrozumienia *mysterium Ecclesiae* jako *communio*. Da się zauważyć, jak uważnie, a zarazem twórczo czytają oni poważne dzieła teologiczne czy dokumenty Kościoła, uwzględniając kontekst społeczny czy kościelny. Dla przykła-

du S. Karottu z Leuven wyprowadził komunijny wymiar liturgii z teologii eucharystycznej tradycji syro-malabarskiej (s. 797-810). J.A. Berry z Malty uwypuklił współodpowiedzialność jako owoc udziału w darze Eucharystii, gdyż jest ona „ze swej istoty [...] szkołą współodpowiedzialności i dzielenia się” (s. 816). Także wśród tych tekstów jest kilka cennych akcentów ekumenicznych. E. Walsh z dublińskiego Trinity College zarysował główne aspekty anglikańskiej eklezjologii, tłumacząc, że kryzys – ostatnio szczególnie często wspomniany w kontekście anglikańskim – należy niejako do „anglikańskiego DNA”. Anglikanizm, będąc „niedbały, niekompletny i eklektyczny”, widzi siebie jako „tymczasowy” i „skromny” w tym sensie, w jakim „wszystkie Kościoły są tymczasowe w świetle jednego, świętego, katolickiego i apostołskiego Kościoła, do którego wszyscy chrześcijanie dążą, ale ciągle nie dorastają” (s. 952). A. Wooden z Waszyngtonu krótko przedstawiła prawosławną wizję eklezjologii eucharystycznej N. Afanasjewa i jej możliwe przyszłe interakcje z teologią katolicką. Ta doktorantka z Catholic University of America zwróciła uwagę na oczywistą bliskość między podstawową zasadą soborowej eklezjologii eucharystycznej „Eucharystia tworzy Kościół”, a tezą Afanasjewa, że „gdzie jest zgromadzenie eucharystyczne, tam jest Chrystus i tam jest Kościół Boży w Chrystusie” (s. 983).

Cały ten tom *Proceedings of the International Symposium of Theology* to staranne opracowanie wszystkich kilkudziesięciu wystąpień i referatów z kongresowego sympozjum. Wszystkim tekstom towarzyszą zwykle rozbudowane i liczne przypisy. Warto przy tej okazji docenić umiejętność organizacyjną kadry naukowej St. Patrick's College, której udało się poprawnie i koherentnie zbudować zarówno samo spotkanie naukowe, jak i recenzowane tu materiały sympozjalne. Szkoda tylko, że nie przygotowano indeksu, który zawsze bardzo pomaga zorientować się w tak obszernym zbiorze. Nie jest też jasne, dlaczego tekst N.M. Ni Mhaoileoin (s. 880-890) podano w języku (chyba) celtyckim, niezrozumiałym przecież dla (niemal) wszystkich czytelników spoza Irlandii. Należało przynajmniej przetłumaczyć tytuł czy podać krótko zarys treści. Chyba że redaktorzy potraktowali to po prostu jako ciekawostkę? Można też sądzić, że opracowanie tego tomu było dziełem wielu redaktorów, gdyż wydawca nie podał żadnego nazwiska na karcie tytułowej. Jest zarazem oczywiste, że książka *Proceedings*

of the International Symposium of Theology: The Ecclesiology of Communion Fifty Years after the Opening of Vatican II będzie obowiązkową lekturą dla wszystkich, którzy będą chcieli odczytać tajemnicę Kościoła jako *communio* w świetle *Vaticanum II* i całej późniejszej myśli teologicznej.

Ks. Sławomir Nowosad